

Kim był pułkownik?

Bibliografia:

- Źródło: Adam Mickiewicz, *Śmierć Pułkownika*, [w:] tegoż, *To lubię*, Warszawa 1984, s. 12.

Kim był pułkownik?

Emilia Plater podczas powstania listopadowego

Źródło: Georg Benedikt Wunder, staloryt, XIX wiek, domena publiczna.

W polskiej historii miały miejsce liczne zbrojne powstania, z których większość zakończyła się klęskami. Do największych możemy zaliczyć: insurekcję kościuszkowską, powstanie listopadowe, powstanie styczniowe, powstanie warszawskie oraz, zakończone sukcesem, powstanie wielkopolskie. Oddziały powstańcze składały się z mężczyzn, a w ich cieniu pozostawała duża grupa uczestniczących w tych wydarzeniach kobiet. W powstaniu kościuszkowskim wykazała się odwagą, jako wywiadowczyni, Magdalena Granasowa. W powstaniu listopadowym walczyła Emilia Plater, Antonina Tomaszewska i trzy waleczne kobiety podające się za mężczyzn: Zofia Kodrębska, Barbara Bronisława Czarnowska, Józefa Rostkowska. Każda została odznaczona orderem Virtuti Militari. W powstaniu styczniowym wyróżniły się, walcząc ramię w ramię z mężczyznami Maria Piotrowiczowa i Anna (Henryka) Pustowójtówna. W powstaniu warszawskim zaznaczyły się m.in.: Wanda Gertz ps. 'Lena', 'Kazik', Maria Stanisława Wittek, ps. 'Mira', 'Pani Maria', Elżbieta Zawacka, ps. 'Zelma', 'Sulica', 'Zo', Grażyna Władysława Lipińska ps. 'Danuta'.

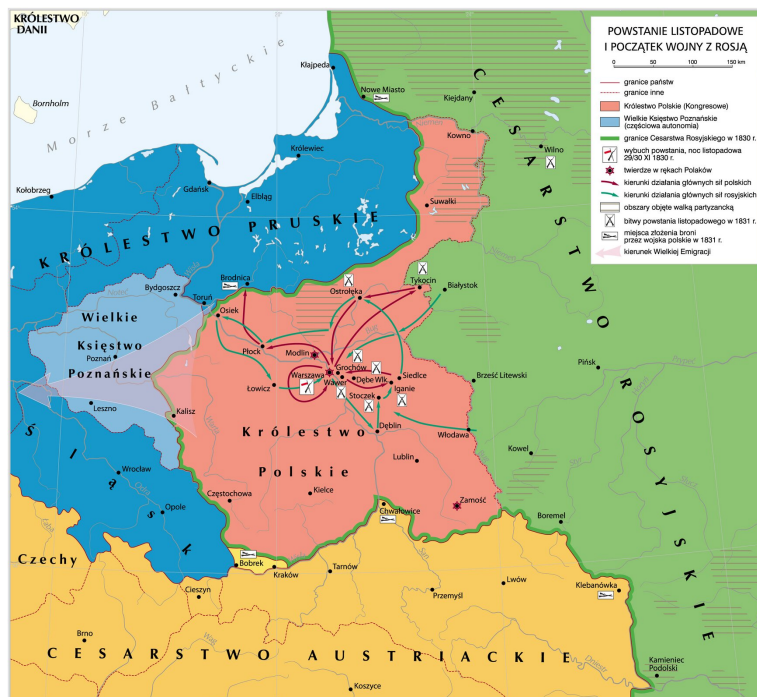
Każdemu powstaniu towarzyszył ogromny wysiłek kobiet, które zajmowały się zaopatrzeniem powstańczych oddziałów w broń, udzielały pomocy medycznej i opiekowały się rannymi. W XIX wieku te obowiązki przejmowały przede wszystkim przedstawicielki ziemiaństwa, udostępniając dwory na [lazarety](#) i organizując żywność. Arystokratki urządzały [kwesty](#) i zbiórki funduszy, aby zapewnić środki na finansowanie działań powstańczych. Walczącym pomagały kobiety reprezentujące wszystkie klasy społeczne. W czasie II wojny światowej działały jako sanitariuszki i łączniczki powstańcze, ale także [sabotażystki](#).

Bohaterkę powstania listopadowego, hrabiankę Emilię Plater uwiecznił Adam Mickiewicz w wierszu *Śmierć pułkownika*. Emilia była wychowywana z dwoma kuzynami, świetnie jeździła konno, polowała i ćwiczyła fechtunek. Kiedy wybuchło powstanie, obcięła włosy i w męskim stroju przyłączyła się do walczących. Razem z przyjaciółką Marią Prószyńską stworzyła oddział powstańczy, który walczył w okolicach Kowna na Litwie. Cieszyła się szacunkiem i sympatią żołnierzy. Za zasługi na polu walki generał Dezydery Chłapowski przyznał jej honorowy tytuł kapitana. Podczas trudnej przeprawy z Litwy do Warszawy zachorowała, wycieńczona głodem i trudami wędrówki zmarła 23 grudnia 1831 roku.

Polecenie 1

Co wiesz o powstaniu listopadowym? Przedstaw kilka faktów w formie interaktywnej osi czasu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Powstanie listopadowe i początek wojny z Rosją

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 1

Korzystając z powyższej mapy, wypisz miejscowości, pod którymi stoczono bitwy w czasie powstania listopadowego.

Ćwiczenie 2

Wymień kilka postaci historycznych biorących udział w powstaniu listopadowym.

Polecenie 2

Wysłuchaj nagrania, a następnie przeczytaj utwór Adama Mickiewicza pt. *Śmierć Pułkownika*.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DkxLQSPmN>

Utwór Adama Mickiewicza *Śmierć pułkownika* czyta Agnieszka Podsiadlik

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Utwór Adama Mickiewicza *Śmierć pułkownika* czyta Agnieszka Podsiadlik.

Reprodukcja barwna fragmentu portretu Emilii Plater wykonanego w pierwszej połowie XX wieku w technice olejnej przez Ingasa Rudolfa według grafiki z 1835 r.

Źródło: Ingas Rudolfas, Muzeum Wojskowe im. Witolda Wielkiego, Kowno, domena publiczna.

” Adam Mickiewicz

Śmierć Pułkownika

W głuchej puszczy, przed chatką leśnika,

[Rota](#) strzelców stanęła zielona;

A u wrót stoi straż Pułkownika,

Tam w izdebce Pułkownik ich kona.

Z wiosek zbiegły się tłumy wieśniacze,

Wódz to był wielkiej mocy i sławy,

Kiedy po nim lud prosty tak płacze

I o zdrowie tak pyta ciekawy.

Kazał konia Pułkownik [kulbaczyć](#),
Konia w każdej sławnego potrzebie;
Chce go jeszcze przed śmiercią obaczyć,
Kazał przywieść do izby – do siebie.
Kazał przynieść swój mundur strzelecki,
Swoją [kordelas](#) i pas, i ładunki;
Stary żołnierz – on chce jak [Czarniecki](#),
Umierając, swe żegnać [rynsztunki](#).

A gdy konia już z izby wywiedli,
Potem do niej wszedł ksiądz z Panem Bogiem;
I żołnierze od żalu pobledli.
A lud modlił się, klęcząc przed progiem.
Nawet starzy Kościuszki żołnierze,
Tyle krwi swej i cudzej wylali,
Łzy ni jednej – a teraz płakali
I mówili z księżami pacierze.

Z rannym świtem dzwoniono w kaplicy;
Już przed chatą nie było żołnierza,
Bo już [Moskal](#) był w tej okolicy.
Przyszedł lud widzieć zwłoki rycerza,
Na pastuszym tapczanie on leży –
W ręku krzyż, w głowach siodło i [burka](#),
A u boku kordelas, [dwururka](#).

Lecz ten wódz, choć w żołnierskiej odzieży,
Jakie piękne dziewczę ma lica?
Jaką pierś? – Ach, to była dziewczyna,

To Litwinka, dziewczica-bohater, Wódz Powstańców – Emilija Plater!

Źródło: Adam Mickiewicz, *Śmierć Pułkownika*, [w:] tegoż, *To lubię*, Warszawa 1984, s. 12.

Polecenie 3

Korzystając z encyklopedii, zredaguj kilkuzdaniową notatkę o głównej bohaterce wiersza Adama Mickiewicza.

Ćwiczenie 3

Kiedy pojawia się imię i nazwisko tytułowej bohaterki? Czemu służy taki zabieg poety?

Ćwiczenie 4

Na podstawie wiersza Adama Mickiewicza *Śmierć Pułkownika* opisz, co wydarzyło się w głuchej puszczy, przed chatką leśnika.

Ćwiczenie 5

Wymień elementy wojskowego rynsztunku, z którym chciała się pożegnać bohaterka.

Ćwiczenie 6

Określ, kto i w jaki sposób reagował na zbliżającą się śmierć pani pułkownik. Wpisz stosowne cytaty. Uzupełnij tabelę.

Kto?

W jaki sposób?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wypisz określenia i zwroty, którymi nazwano tytułową bohaterkę.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, na czym polega wyjątkowość opisywanego Pułkownika.

Ćwiczenie 9

Wyraz „lico” ma różne znaczenia. Zaznacz te, które są prawidłowe.

☐ Zewnętrzna powierzchnia przedmiotów.

☐ Twarz.

☐ Zewnętrzna powierzchnia ściany budynku.

☐ Tworzywo, z jakiego wykonany jest przedmiot.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 10

Połącz związki wyrazowe z ich znaczeniem.

Pyrrusowe zwycięstwo.

Uzyskać przewagę.

Mieć zwycięstwo w kieszeni.

Ostry konflikt.

Powrócić na tarczy.

Zwyciężyć.

Powrócić z tarczą.

Bezcelowa walka z czymś nierealnym,
urojonym.

Zbierać się na odwagę.

Mieć zapewniony sukces.

Walka na noże.

Ktoś z pozoru słabszy,
niespodziewanie zwycięża.

Pojedynek Dawida z Goliatem.

Pokonać nieśmiałość, odważyć się na
coś.

Walka z wiatrakami.

Przegrać.

Przechylić szalę zwycięstwa

Wątpliwy sukces osiągnięty wieloma
stratami.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 11

Które cechy utworu Mickiewicza pomagają w nauce wiersza na pamięć? Zwróć uwagę na liczbę sylab w wierszu i rymy.

Polecenie 4

Naucz się na pamięć wiersza *Śmierć Pułkownika* i przygotuj jego recytację. Możesz poszukać odpowiedniego podkładu muzycznego, aby wzbogacić swój występ.